
પ્રવચન નં. ૧૪૧, શ્લોક-૧૯૮-૨૦૦, ગાથા-૧૨૨, રવિવાર, જ્યેષ્ઠ વદ ૩,
તા.૦૧-૦૬-૧૯૮૦

નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત અધિકાર. શુદ્ધ નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત અધિકાર. ૧૯૮ (કળશ).

નિજાત્મગુણસંપદં મમ હૃદિ સ્ફુરન્તીમિમાં
સમાધિવિષયામહો ક્ષણમહં ન જાને પુરા।
જગત્રિતયવૈભવપ્રલયહેતુદુઃકર્મણાં
પ્રભુત્વગુણશક્તિઃ ખલુ હતોસ્મિ હા સંસૃતૌ।।૧૯૮।।

શ્લોકાર્થ :- ‘અહો!’ મુનિરાજ પોતે કહે છે. ‘મારા હૃદયમાં સ્ફુરાયમાન આ નિજ આત્મગુણસંપદાને—કે જે સમાધિનો વિષય છે...’ આહાહા...! અંતરનો વિષય છે. ‘અહો! મારા હૃદયમાં સ્ફુરાયમાન...’ પ્રગટ. ‘આ નિજ આત્મગુણસંપદાને—કે જે સંપદા અંદરની સમાધિનો વિષય છે...’ આહાહા...! અંતર સમાધિ. મન-વચન-કાયાના વિકલ્પ રહિત નિર્વિકલ્પ

સમાધિનો આ આત્મા વિષય છે. આત્મા રાગ, પુણ્ય અને વ્યવહારનો વિષય નથી. આહાહા...! નિર્વિકલ્પ રાગ રહિત એવો આત્મા, એનો વિષય છે. એને 'મેં પૂર્વે એક ક્ષણ પણ જાણી નહિ.' અરે...રે...! અનંતકાળ થયો. એક ક્ષણ પણ મેં આ જાણ્યું નહિ. મહા સંપદાવંત પ્રભુ અંદર પડ્યો છે, જે નિર્વિકલ્પ સમાધિનો વિષય છે એ વિષય મેં અનંતકાળમાં કદી કર્યો નહિ. આહાહા...! બીજી ક્રિયાકાંડના કુટારામાં આ પડ્યું રહ્યું. આહાહા...!

'મેં પૂર્વે એક ક્ષણ પણ જાણી નહિ. ખરેખર, ત્રણલોકના વૈભવના પ્રલયના હેતુભૂત...!' આહાહા...! નિમિત્તથી કથન કરે છે. 'ત્રણલોકના વૈભવના પ્રલયના હેતુભૂત દુષ્કર્મોની પ્રભુત્વગુણશક્તિથી (-દુષ્ટ કર્મોના પ્રભુત્વગુણની શક્તિથી),...' દુષ્ટ કર્મોના પ્રભુત્વગુણ શક્તિથી, 'અરેરે! હું સંસારમાં માર્યો ગયો છું...' અત્યાર સુધી અનંતકાળ... કર્મનું લક્ષ કરીને, મૂળ તો એમ (કહેવું છે). કર્મનું લક્ષ કરીને કુકર્મના જોરે એ કર્મની પ્રભુતા એટલે તેના તરફનું જોર, એ પ્રભુતાથી હું માર્યો ગયો છું. અનંતકાળમાં મારું જીવન ચૈતન્યઆનંદ, એ એને લઈને હાથ ન આવ્યું. આહાહા...! છે?

'(-દુષ્ટ કર્મોના પ્રભુત્વગુણની શક્તિથી), અરેરે! હું સંસારમાં માર્યો ગયો છું (-હેરાન થઈ ગયો છું).' કર્મનું તો નિમિત્તથી કથન છે. પણ મારો જે વિષય છે એ ઉપર દષ્ટિ ન દેતાં પર ઉપર દષ્ટિ દીધી એમ કહેવું છે. જે આત્મા આનંદસ્વરૂપ, શાંતસ્વરૂપ (એ) એનો વિષય જે નિર્વિકલ્પનો વિષય દષ્ટિનો જે વિષય છે તે અનાદિથી ન કર્યો. અને કર્મના અંદરના લક્ષના જોરે હેરાન હેરાન થઈને ચોર્યાશીલાખના અવતારમાં હું મરી ગયો. આહાહા...! મોટો અબજોપતિ શેઠ પણ મરતા રાગની એક્તામાં મરીને દુર્ગતિએ જાય. આહાહા...! અહીં લાખો રૂપિયાના ઢોલિયા હોય, એમાં સૂતો હોય, અબજો રૂપિયા હોય અને છોકરાઓ બધા... સારા... આત્માનો વિષય જેણે કર્યો નથી, એમ કહેવું છે. ભગવાનઆત્માને વિષય બનાવ્યો નથી, અંતર્મુખ થવાનું જેણે કર્યું નથી તે બહિર્મુખ કર્મના લક્ષે મરી ગયો છે, મરાઈ ગયો છે. અનાદિથી હેરાન થઈ ગયો છે. આહાહા...!

'હું સંસારમાં માર્યો ગયો છું (-હેરાન થઈ ગયો છું).' આહાહા...! જુઓ! આ ભૂતકાળ યાદ કર્યો. ગયા કાળમાં ક્યાં ક્યાં રખડ્યો... ઓહોહો...! ત્યાં તો કંઈ હતું નહિ. આત્માનું તત્ત્વ હતું નહિ અને બહારમાં એનું કાંઈ... રાગ અને દ્વેષના ફળ તરીકે સંયોગ (પ્રાપ્ત કર્યા). નારકીમાં સંયોગનું દુઃખ નથી. કેમકે સંયોગ એને અડતા નથી પણ સંયોગ ઉપર લક્ષના દોરાણને લઈને દુઃખી છે. એનું દોરાણ આમ દોરાણ છે. સંયોગ તો અડતા પણ નથી. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને તો અડતું નથી. આહાહા...! તો એ પણ જીવ પોતાના સ્વભાવને ભૂલી જે પ્રતિકૂળ શીત અને ઉષ્ણ સંયોગો એના લક્ષે મરી ગયો છે. આહાહા...! એના લક્ષે હેરાન થઈ ગયો છે. અહીં એ જ કીધું. કુકર્મે હેરાન કર્યો એનો અર્થ એ કુકર્મના લક્ષે હું હેરાન થઈ ગયો. મારા અપરાધથી હેરાન થઈ ગયો છે એમ કહ્યું.

શ્લોક-૧૮૮

(આર્યા)

ભવસંભવિષ્મૂરુહફલમખિલં દુઃખકારણં બુદ્ધવા ।
આત્મનિ ચૈતન્યાત્મનિ સંજાતવિશુદ્ધસૌખ્યમનુભુંક્તે ॥૧૯૯॥

इति सुकविजनपयोजमित्रपंचेन्द्रियप्रसरवर्जितगात्रमात्रपरिग्रह श्री पद्मप्रभमलधारिदेव-
विरचितायां नियमसारव्याख्यायां तात्पर्यवृत्तौ शुद्धनिश्चयप्रायश्चित्ताधिकारः अष्टमः
श्रुतस्कन्धः ॥

[શ્લોકાર્થ :-] ભવોત્પન્ન (-સંસારમાં ઉત્પન્ન થતા) વિષવૃક્ષના સમસ્ત ફળને દુઃખનું કારણ જાણીને હું ચૈતન્યાત્મક આત્મામાં ઉત્પન્ન વિશુદ્ધસૌખ્યને અનુભવું છું. ૧૮૮.

આ રીતે, સુકવિજનરૂપી કમળોને માટે જેઓ સૂર્ય સમાન છે અને પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેમને પરિગ્રહ હતો એવા શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ વડે રચાયેલી નિયમસારની તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં (અર્થાત્ શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગ્રંથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં) શુદ્ધનિશ્ચય-પ્રાયશ્ચિત્ત અધિકાર નામનો આઠમો શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત થયો.

શ્લોક-૧૮૮ ઉપર પ્રવચન

૧૮૮.

ભવસંભવિષ્મૂરુહફલમખિલં દુઃખકારણં બુદ્ધવા ।
આત્મનિ ચૈતન્યાત્મનિ સંજાતવિશુદ્ધસૌખ્યમનુભુંક્તે ॥૧૯૯॥

શ્લોકાર્થ :- શું કહે છે? 'ભવોત્પન્ન (-સંસારમાં ઉત્પન્ન થતા)...' યાહે તો નારકી હોય, યાહે તો દેવ હો. પણ સંસારમાં ઉત્પન્ન થતાં. શું? 'વિષવૃક્ષના સમસ્ત ફળને...' ઝેરના ફળને ભોગવ્યા. આહાહા...! યાહે તો અબજોપતિ શેઠમાં ઉપજ્યો, યાહે તો દેવમાં ઉપજ્યો કે યાહે તો નરકમાં ઉપજ્યો કે નિગોદમાં ઉપજ્યો... આહાહા...! પણ ત્યાં તો 'વિષવૃક્ષના સમસ્ત ફળને દુઃખનું કારણ જાણીને...' આહાહા...! એ ઝેરના દુઃખ ઝેર સમાન છે. આહાહા...! શુભ અને અશુભભાવ, જે પર તરફના જોકવાળો ભાવ ઝેર છે. એને છોડીને હવે 'વિષવૃક્ષના

સમસ્ત ફળને દુઃખનું કારણ જાણીને...' પણ એને દુઃખનું કારણ જાણીને. જાણ્યા વિના નહિ. આહાહા...! આ તો પરવસ્તુ જ્યાં અનુકૂળ થઈ હોય ત્યાં સુખી માને. શરીર ઠીક હોય તો સુખ માને, સ્ત્રી ઠીક હોય, પૈસા ઠીક હોય, દુકાન ચાલતી હોય, ધંધો ચાલતો હોય, પાંચ-દસ હજારના પગારની નોકરી સારી મળી હોય તો અમે સુખી છીએ. ઝેરના ફળ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- લૌકિક માન્યતામાં ફેર હોય.

ઉત્તર :- બધો આખો ફેર, આખો ફેર છે. દુનિયા માને પૈસાવાળાને ..

અહીં તો પ્રભુ કહે છે, તું આત્માના અંતર વિષય સિવાય બહારના કોઈપણ વિષયમાં અટકવું અને જોવામાં અટકવું એ ઝેરના ઝાડ છે. એને હું છોડી દઈને... આહાહા...! એને હું છોડી દઈને કીધું ને? આહાહા...! 'વિષવૃક્ષના સમસ્ત ફળને દુઃખનું કારણ જાણીને હું ચૈતન્યાત્મક આત્મામાં ઉત્પન્ન...' આહાહા...! ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, જાણકસ્વભાવ આત્મા. એને હું... આહાહા...! 'ઉત્પન્ન વિશુદ્ધસૌખ્યને અનુભવું છું.' આહાહા...! આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ છે. એ પર તરફના ઝેરના લક્ષ છોડી દઈને હું તો આત્માનો અનુભવ કરું છું. એમાં સુખ અને શાંતિ છે, બીજે ક્યાંય સુખ અને શાંતિ નથી. આહાહા...! એ અધિકાર પૂરો થઈ ગયો.

જીવ જ્ઞાન ને આનંદના પરિણામે ઉપજતો થકો રાગના પરિણામનું કારણ નથી. ચૈતન્યપ્રકાશસ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વભાવથી પૂર્ણ ભરેલો ભગવાન છે, તેને દષ્ટિમાં લીધો છે. એવો જીવ જ્ઞાતા-દ્રષ્ટાના પરિણામો ઉપજવા છતાં રાગના કાર્યનો કર્તા નથી. જે જીવ અનુભવના કાર્યપણે ઉપજ્યો તે રાગના કાર્યપણે ઉપજે એમ બનતું નથી, કારણ કે વિકારરૂપ પરિણામે એવી તેની કોઈ શક્તિ નથી. જીવ કર્તા એટલે કે કારણ અને વીતરાગી પર્યાય તે તેનું કાર્ય એવું હોવા છતાં રાગના કાર્યનું કારણ જીવ નથી કે પરદ્રવ્યના કાર્યનું કારણ જીવ નથી.

(પરમાગમસાર બોલ નં.૧૨૭)

- ૯ -

પરમ-સમાધિ અધિકાર

ગાથા-૧૨૨

અથ અખિલમોહરાગદ્વેષાદિપરભાવવિધ્વંસહેતુભૂતપરમસમાધ્યધિકાર ઉચ્યતે ।

વચનોચ્ચારણકિરિયં પરિચિત્તા વીયરાયભાવેણ ।

જો જ્ઞાયદિ અપ્પાણં પરમસમાહી હવે તસ્સ ॥૧૨૨॥

વચનોચ્ચારણક્રિયાં પરિત્યજ્ય વીતરાગભાવેન ।

યો ધ્યાયત્યાત્માનં પરમસમાધિર્ભવેત્તસ્ય ॥૧૨૨॥

પરમસમાધિસ્વરૂપાસ્વાનમેતત્ ।

ક્વચિદશુભવંચનાર્થ વચનપ્રપંચાંચિતપરમવીતરાગસર્વજ્ઞસ્તવનાદિકં કર્તવ્યં પરમજિનયોગીશ્વરેણાપિ । પરમાર્થતઃ પ્રશસ્તાપ્રશસ્તસમસ્તવાગ્વિષયવ્યાપારો ન કર્તવ્યઃ । અત એવ વચનરચનાં પરિત્યજ્ય સકલકર્મકલંકપંકવિનિર્મુક્તપ્રધ્વસ્તભાવકર્માત્મકપરમવીતરાગભાવેન ત્રિકાલનિરાવરણનિત્યશુદ્ધકારણપરમાત્માનં સ્વાત્મયનિશ્ચયધર્મધ્યાનેન ટંકોત્કીર્ણજ્ઞાયકૈકસ્વરૂપનિરતપરમશુદ્ધકારણપરમાત્માનં સ્વાત્માશ્રયનિશ્ચયધર્મધ્યાનેન ટંકોત્કીર્ણજ્ઞાયકૈકસ્વરૂપનિરતપરમશુક્લધ્યાનેન ચ યઃ પરમવીતરાગતપશ્ચરણનિરતઃ નિરુપરાગસંયતઃ ધ્યાયતિ, તસ્ય ખલુ દ્રવ્યભાવકર્મવરૂથિનીલુંટાકસ્ય પરમસમાધિર્ભવતીતિ ।।

વચનોચ્ચારણકિરિયા તજ્જ, વીતરાગ નિજ પરિણામથી

ધ્યાવે નિજાત્મા જેહ, પરમ સમાધિ તેને જાણવી. ૧૨૨.

અન્વયાર્થ :- [વચનોચ્ચારણક્રિયાં] વચનોચ્ચારણની ક્રિયા [પરિત્યજ્ય] પરિત્યાગીને [વીતરાગભાવેન] વીતરાગ ભાવથી [યઃ] જે [આત્માનં] આત્માને [ધ્યાયતિ] ધ્યાવે છે, [તસ્ય] તેને [પરમસમાધિઃ] પરમ સમાધિ [ભવેત્] છે.

ટીકા :- આ, પરમ સમાધિના સ્વરૂપનું કથન છે.

ક્યારેક *અશુભવંચનાર્થે વચનવિસ્તારથી શોભતું પરમવીતરાગ સર્વજ્ઞનું સ્તવનાટિક પરમ જિનયોગીશ્વરે પણ કરવાયોગ્ય છે. પરમાર્થથી પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત વચનસંબંધી વ્યાપાર

* અશુભવંચનાર્થે = અશુભથી છૂટવા માટે; અશુભથી બચવા માટે; અશુભના ત્યાગ માટે.

કરવાયોગ્ય નથી. આમ હોવાથી જ, વચનરચના પરિત્યાગીને જે સમસ્ત કર્મકલંકરૂપ કાઢવથી વિમુક્ત છે અને જેમાંથી ભાવકર્મ નષ્ટ થયેલાં છે એવા ભાવે—પરમ વીતરાગ ભાવે—ત્રિકાળ નિરાવરણ નિત્ય-શુદ્ધ કારણપરમાત્માને સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાનથી અને ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક એક સ્વરૂપમાં લીન પરમશુકલધ્યાનથી જે પરમવીતરાગ તપશ્ચરણમાં લીન, નિરુપરાગ (નિર્વિકાર) સંયમી ધ્યાવે છે, તે દ્રવ્યકર્મ-ભાવકર્મની સેનાને લૂટનાર સંયમીને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.

ગાથા-૧૨૨ ઉપર પ્રવચન

હવે ૯મો સમાધિ અધિકાર. પરમ-સમાધિ અધિકાર.

વયણોચ્ચારણકિરિયં પરિચ્છતા વીયરાયભાવેણ ।

જો જ્ઞાયદિ અપ્પાણં પરમસમાહી હવે તસ્સ ॥૧૨૨॥

વચનોચ્ચારણકિરિયા તજ્જ, વીતરાગ નિજ પરિણામથી

ધ્યાવે નિજાત્મા જેહ, પરમ સમાધિ તેને જાણવી. ૧૨૨.

આહાહા...! આમ સમાધિ શબ્દ તો લોગસમાં આવે છે. શ્વેતાંબરમાં ‘લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે,’ એમાં આવે છે. ‘સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ’ પણ અર્થની કોને ખબર છે. હાંકે જાય છે મોઢે હોય ઈ. ‘સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ. ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઈચ્ચેસુ અહિંય પયાસયરા;’ લોગસમાં આવે છે. તિકખુતો ને પાઠ .. કરે ને? આહાહા...! એમાં એ આવે છે. નમોત્થુણં. અહીં કહે છે, ‘વચનોચ્ચારણની ક્રિયા...’ આહાહા...! વચનની ઉચ્ચારણની ક્રિયા એ જડ છે. ટીકા ટીકા જ લઈએ.

ટીકા :- ‘આ પરમ સમાધિના સ્વરૂપનું કથન છે. ક્યારેક અશુભવંચનાર્થે...’ શું કહે છે? કોઈ વખતે, ક્યારેક અશુભવંચનાર્થે—અશુભને ટાળવા માટે શુભભાવ આવે છે. પુણ્યનું બંધન છે એ શુભભાવ આવે છે. સમક્રિતીને અને આત્મજ્ઞાનીને પણ અશુભવંચનાર્થે—અશુભને છોડવા શુભભાવ આવે છે પણ શુભભાવ બંધન છે, ધર્મ નહિ. આહાહા...! ‘ક્યારેક અશુભવંચનાર્થે વચનવિસ્તારથી શોભતું...’ આહાહા...! ‘પરમવીતરાગ સર્વજનું સ્તવનાદિક...’ તીર્થકરદેવનું સ્તવન, સ્તુતિ, ગુણગ્રામ વચન દ્વારા આવે છે. એ અશુભ ટાળવા માટે આવે છે. એ ધર્મ માટે આવે છે એમ નહિ. આહાહા...! એ શુભભાવ ધર્મ છે એમ નહિ. ‘અશુભવંચનાર્થે = અશુભથી છૂટવા માટે; અશુભથી બચવા માટે; અશુભના ત્યાગ માટે.’ આહાહા...! ‘શોભતું પરમવીતરાગ સર્વજનું સ્તવનાદિક પરમ જિનયોગીશ્વરે પણ...’ પરમ જિનયોગીશ્વરે પણ અશુભવંચનાર્થે શુભભાવ આવે છે. પણ એ કોઈ ધર્મ નથી. આહાહા...! ભગવાનની સ્તુતિ, સ્તવન, ગુણગ્રામ...

મુમુક્ષુ :— એ કરવાયોગ્ય છે એમ કીધું.

ઉત્તર :— એ કરવાયોગ્ય વ્યવહારથી છે. નિશ્ચયથી છોડવા યોગ્ય છે. નિશ્ચયદષ્ટિ સહિત અશુભને ટાળવા માટે એ ભાવ આવે. પણ ભાવ છે એ બંધનનું કારણ કીધું છે. એ પુણ્યનો ભાવ બંધનનું કારણ છે. ધર્મ નહિ. આહાહા...! છે?

‘પરમ જિનયોગીશ્વરે પણ...’ સમકિતીને તો આવે, પાંચમાને આવે. ભગવાનનું સ્તવન, ગુણગ્રામ, વીતરાગાદિનું સ્તવન... આહાહા...! ‘પણ કરવાયોગ્ય છે.’ એ અપેક્ષાએ કરવાયોગ્ય છે. અશુભ ટાળવા માટે કરવાયોગ્ય છે. વ્યવહાર નાખ્યો છે. ‘પરમાર્થથી...’ આવ્યું હવે. ‘પરમાર્થથી પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત વચનસંબંધી વ્યાપાર કરવાયોગ્ય નથી.’ ખરેખર તો શુભભાવ... પ્રશસ્ત એટલે શુભભાવ, અપ્રશસ્ત એટલે અશુભભાવ એ ‘સમસ્ત વચનસંબંધી વ્યાપાર કરવાયોગ્ય નથી.’ પહેલા વ્યવહારે કરવાયોગ્ય કહ્યું હતું. પણ નિશ્ચયથી એ કરવાયોગ્ય નથી. આહાહા...! પહેલું તો કહ્યું, પરમયોગીશ્વરને પણ અશુભ ટાળવા માટે શુભ આવે. શુભ હોય. શુભ તો બધા મુનિને હોય. પણ ‘સમસ્ત વચનસંબંધી વ્યાપાર કરવાયોગ્ય નથી.’ આહાહા...! એકકોર કરવાયોગ્ય કહ્યું અને એકકોર કરવાયોગ્ય નથી એમ કહ્યું. વ્યવહારથી કરવાયોગ્ય છે, નિશ્ચયથી કરવાયોગ્ય નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. એ તો રાગ છે.

એ ઓલા સવારમાં આવ્યા હતા બિચારા. એ કહેતા હતા કે રાગથી તો ભિન્ન આત્મા છે. એમ કરીને બતાવ્યું હતું. શાસ્ત્ર બધા વાંચ્યા છે. ‘સમયસાર’, ‘પ્રવચનસાર’ બીજા બધા શાસ્ત્ર વાંચ્યા છે. ‘બહેનશ્રીના વચનામૃત’ બધું વાંચ્યું છે. પણ એમાં આ છેલ્લો સાર છે. રાગથી આત્મા ભિન્ન છે. નરમ માણસ હતા. સાડા ત્રણ, સાડા ચાર.. આવી શકે નહિ. બહારના પ્રતિબંધ...

અશુભને ટાળવા માટે કસ્થાનથી બચવા માટે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની સ્તુતિનો શુભભાવ આવે છે. સ્તુતિ અને ગુણનો (શુભભાવ) આવે છે. પણ પરમાર્થથી... આહાહા...! ભલા અને ભૂંડા બેય ભાવ ‘સમસ્ત વચનસંબંધી વ્યાપાર કરવાયોગ્ય નથી.’ એ વચનસંબંધી વેપાર કરવાયોગ્ય નથી. આહાહા...! કેમકે વચનસંબંધી વેપારમાં શુભરાગ છે. શુભરાગ. સ્તુતિ કરે, શ્રવણ કરે, ગુણગ્રામ કરે, ભક્તિ કરે એમાં તો શુભરાગ છે. એ શુભરાગ અશુભ ટાળવા માટે કરવાયોગ્ય છે એમ કહ્યું. અશુભ ટાળવા માટે કરવાયોગ્ય છે. પણ નિશ્ચયથી તો બેય છોડવાલાયક છે.

બે સિદ્ધાંત કહ્યા. અશુભથી વંચનાર્થે કરવાયોગ્ય છે. આહાહા...! અશુભભાવમાં ન જવાય એથી એને શુભભાવ આવે. પણ વચનસંબંધી સઘળો વેપાર એ બંધનું કારણ જાણી કરવાયોગ્ય નથી. આહાહા...! ભગવાનની મોટી સ્તુતિઓ કરે છે ને? શ્વેતાંબરમાં તો બહુ કરે. સ્તુતિ, ... શું કહેવાય એ? આહાહા...!

કહે છે કે કદાચિત્... કદાચિત્ છે, હોં! પાઠ જોયો? ‘ક્યારેક...’ એમ છે ને? સદા નહિ. ‘ક્યારેક અશુભવંચનાર્થે...’ ભગવાનની સ્તુતિ આદિનો ભાવ તો યોગીશ્વરને પણ આવે.

એ તો એક જ્ઞાન કરાવ્યું. આહાહા...! પણ 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત...' શુભરાગ અને અશુભરાગ. 'સમસ્ત વચનસંબંધી વ્યાપાર કરવાયોગ્ય નથી. આમ હોવાથી જ, વચનરચના પરિત્યાગીને...' આહાહા...! વચનરચનાને છોડીને. આહાહા...! 'જે સમસ્ત કર્મકલંકરૂપ કાદવથી વિમુક્ત છે...' ભગવાન તો વચનરચનાને પરિત્યાગીને 'સમસ્ત કર્મકલંકરૂપ કાદવથી...' એ શુભ-અશુભ તો બધા કર્મ છે. ભગવાન તો એનાથી—કાદવથી રહિત છે. એ શુભ-અશુભ તો કાદવ છે. આહાહા...! એ શુભ-અશુભ કાદવ, 'કાદવથી વિમુક્ત...' પ્રભુ ચૈતન્ય જિનસ્વરૂપ અંદર છે. એ તો એનાથી ભિન્ન છે. આહાહા...! વિમુક્ત છે. અંદર કાદવથી વિમુક્ત છે.

'અને જેમાંથી ભાવકર્મ નષ્ટ થયેલાં છે...' જેમાંથી પુણ્ય અને પાપના પરિણામ, એનું નામ ભાવકર્મ. એ ભાવકર્મ જેનો નાશ થયો છે, 'એવા ભાવે—પરમ વીતરાગભાવે—' એવા ભાવથી એટલે કે પરમ વીતરાગભાવથી. આહાહા...! વચનનો વેપાર એ રાગભાવ છે. ત્યારે આત્મા તરફ જવા માટે વીતરાગભાવ છે. આહાહા...! તે પણ 'પરમ વીતરાગભાવે—ત્રિકાળ-નિરાવરણ નિત્ય-શુદ્ધ કારણપરમાત્માને...' આહાહા...! 'ત્રિકાળ-નિરાવરણ નિત્ય-શુદ્ધ...' પ્રભુ. અનાદિઅનંત એ તો શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્ય અંદર પડ્યું છે. એ તો પર્યાય-અવસ્થામાં વિકાર દેખાય છે. વસ્તુમાં તો કાંઈ છે નહિ. વસ્તુ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. પણ એ તરફ દષ્ટિ નથી કરી અને ક્રિયાકાંડમાં રોકાઈ ગયો. ક્રિયાકાંડને વિષય બનાવ્યો, ભગવાનને (વિષય) ન બનાવ્યો. આહાહા...! સામાયિક કરો, પોષા કરો, પડિક્કમણા કરો. પણ સમકિત વિના સામાયિક, પોષા આવ્યા ક્યાંથી? વસ્તુની તો ખબર નથી. અને વસ્તુની ખબર વિના સમતા આવે ક્યાંથી? સામાયિકમાં તો સમતાનો લાભ જોઈએ. સમતાનો લાભ તો ત્યારે આવે કે વીતરાગમૂર્તિ, વચન અને કાયાની ક્રિયાથી ભિન્ન છે એમ ધ્યાનમાં, જ્ઞાનમાં પ્રતીત થાય, પછી એમાં સ્થિરતા થાય તો સામાયિક થાય. આહાહા...!

એ 'જામનગર'માં થયેલું. (સંવત) ૧૯૮૧ની સાલ. પહેલા ગયા હતા 'જામનગર'. લોકાશાના અપાસરે ઉતરેલા. માણસો આવતું બહુ.. એમાં વારિયા. 'વીરજીભાઈ'ના બાપ 'તારાચંદભાઈ'. આ વાત સાંભળી. કીધું, શુભ અને અશુભભાવ બંધનું કારણ છે. ૧૯૮૨ની સાલની વાત છે. કેટલા થયા? લોકાશાનો અપાસરો છે ત્યાં ઉતર્યા હતા. અને એ આવે વહેલા. પોષો કરવો હોય તો વહેલા આવે. રાત્રે એક કલાક પહેલા. પછી આ વાત સાંભળતા... કારણ કે એ તો એ જ વાત માનેલી અને એ કહેલી. એ સૂત્ર વાંચતા. સૂત્ર સાધુને વંચાવતા. 'તારાચંદ વારિયા' 'વીરજીભાઈ'ના બાપ. એ કહે, પણ આ તમે (કહો છો), મન-વચન-કાયાની ક્રિયા ધર્મ નહિ. આ શું? કીધું વાંચો. તમારું જ્ઞાનસાગર 'પૂનાતર' તરફથી છપાણું છે. 'જ્ઞાનસાગર' છે. એ પૂનાતર તરફથી છપાણું છે. તે દિ'નું છે. 'જ્ઞાનસાગર'. એમાં શું લખ્યું છે? કે મન-વચન-કાયાના ભાવથી પુણ્ય નામકર્મ બંધાય. ધર્મ નહિ. એટલે પછી મૌન રહી ગયા. પછી તો ત્યાં સાંભળ્યું. 'ચેલા' ગયા હતા. જોડે 'ચેલા' છે ને? ત્યાં પણ આવ્યા

હતા. પણ વાત આ પ્રરૂપણા સૌ કરે છે. મન-વચન-કાયાની શુભની ક્રિયા કરો. કીધું, પાઠ જુઓ. નામકર્મમાં ચાર કારણે પુણ્ય નામકર્મ બંધાય છે. મનની સરળતા, વચનની સરળતા, કાયાની સરળતા અને કોઈની સાથે ઝઘડા નહિ. એ ચાર બોલથી નામકર્મ બંધાય. પાઠ છે, કીધું. જ્ઞાનસાગરમાં ‘પૂનાતર’ તરફથી છપાણું. તમારા ગામથી. વાંચો. મૌન રહી ગયા. એ જ ચાલ્યું છે. માણસને નવરાશ ક્યાં છે? આહાહા..! અનંતકાળથી પુણ્ય અને ક્રિયા, બહુ તો પાપ છોડીને પુણ્યની ક્રિયા (કરે) એ ધર્મ. જિંદગી નિષ્ફળ, જાવ. નરક અને નિગોદ. આહાહા..!

અહીં કહે છે. આહાહા..! ત્રિકાળ નિરાવરણ ભગવાન અંદર છે. તે નિત્ય છે, તે શુદ્ધ છે. આહાહા..! ‘કારણપરમાત્માને સ્વઆત્માશ્રિત...’ આહાહા..! એ કારણપરમાત્મા છે. કોણ? આ બધા આત્મા, હોં! આહાહા..! બધા આત્મા અંદરમાં કારણપરમાત્મા છે. કેમકે એને આશ્રયે કાર્યપરમાત્મા, અરિહંત પરમાત્મા એ કારણપરમાત્માને આશ્રયે થાય છે. અંદર કારણપરમાત્મસ્વરૂપ છે, એની એકાગ્રતા કરવાથી કાર્યપરમાત્મા કેવળી થાય છે. આહાહા..! છે?

‘ત્રિકાળ-નિરાવરણ...’ પાછી એ કેવી ચીજ છે? આત્મદ્રવ્ય. દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ. ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. વસ્તુમાં આવરણ છે નહિ. એ તો એક સમયની હાલત છે તેમાં રાગનો સંબંધ છે. કર્મનો નિમિત્તનો સંબંધ એમાં છે. વસ્તુ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. આહાહા..! ‘પરમ વીતરાગ ભાવે—ત્રિકાળ-નિરાવરણ નિત્ય-શુદ્ધ...’ ત્રિકાળ શુદ્ધ. ત્રિકાળ નિરાવરણ એમ ત્રિકાળ શુદ્ધ પ્રભુ છે. આત્મા જે છે એ તો અંદર ત્રિકાળ શુદ્ધ છે. આહાહા..! કારણપરમાત્મા. એ કારણપરમાત્મા છે. આહાહા..! બધાના આત્માની વાત છે, હોં! બધા આત્મા અંદર ભગવાન છે, કારણપરમાત્મા છે. કેમ બેસે? કાર્યપરમાત્મા કેવળજ્ઞાન થાય. ભગવાનને, અરિહંતને તેરમે ગુણસ્થાને કેવળજ્ઞાન, અનંતઆનંદ (પ્રગટે છે) એ બધું આવ્યું ક્યાંથી? બહાર કાંઈ લટકે છે તો આવે? અંદરમાં ભર્યું છે, પૂર્ણ ભર્યું છે. પૂર્ણ પરમાત્મા પોતે છે, કારણપરમાત્મા છે. આહાહા..!

એ જ પ્રશ્ન વારિયાએ કર્યો હતો. ‘વીરજીભાઈ’નો ‘ત્રિભુવન’ છે ને? ‘વીરજી’ વકીલનો ‘ત્રિભુવન’. એને કહ્યું, મહારાજ! આ કારણપરમાત્મા, કારણપરમાત્મા કહો છો, તો કારણ હોય તો કાર્ય તો આવવું જોઈએ. કારણપરમાત્મા જો કહેતા હો તો કાર્ય તો આવવું જોઈએ. કીધું, પણ કારણ પરમાત્મા જેને માને એને કે ન માને એને? જેણે કારણપરમાત્મા છે એવું માન્યું એને કાર્યસમક્રિત થયા વિના રહે નહિ. આહાહા..! છે, પણ માન્યું છે કે દિ? સાંભળવામાં મુશ્કેલી પડી છે. આહા..! ‘તલાટી’! આ જુદી જાતની વાત છે. આહાહા..! એ ‘ત્રિભુવનભાઈ’ છે ને? એણે પ્રશ્ન કર્યો હતો. ‘વીરજીભાઈ’નો દીકરો. કારણપરમાત્મા તમે કહો છો, તો કારણપરમાત્મામાં કારણ છે તો કાર્ય આવવું જોઈએ. પણ કોને કાર્ય આવે? કારણપરમાત્મા છે, અસ્તિ છે, સત્તા છે એવી કબુલાત થાય એને કાર્ય આવે. કારણપરમાત્મા ઉપર નજર

પણ ન મળે, શ્રદ્ધા ન મળે. રાગ ઉપર અને પર્યાય ઉપર શ્રદ્ધા અને કારણપરમાત્માનું કાર્ય આવે એ શી રીતે આવે? ન્યાય લોજિકથી વાતને સમજશે કે નહિ? આહાહા..!

અંતર કારણપરમાત્મા વસ્તુ આત્મા છે. પણ એ છે એ કબુલે, માને, વિશ્વાસમાં લે, પ્રતીતમાં લે, અનુભવમાં લે ત્યારે એને સમક્ષિત થયા વિના રહે જ નહિ. એનું કારણનું કાર્ય આવ્યા વિના રહે જ નહિ. પણ કારણને સ્વીકારે ત્યારે ને? કારણનો સ્વીકાર ક્યાં છે? સ્વીકાર બહારનો બધો છે. આ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા બહારની ધૂળમાં રોકાઈ ગયો છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- બધા ધંધો મૂકી દે તો નભે કેમ?

ઉત્તર :- અંદરમાં બધા છે જ નહિ. આહાહા..! પોતે તો કરે. બીજાનું શું કામ છે? એકવાર કહ્યું નહોતું? (સંવત) ૧૯૭૮ની સાલ. ‘ચુડા’માં વ્યાખ્યાન થાતું હતું. પહેલેથી ૧૯૭૪ની સાલથી વ્યાખ્યાન ચાલે છે ને. હજારો માણસો, ગામે ગામ માણસો ખૂબ ભરાય. બજારમાં બારણું છે. ત્યાં એક પોલીસ બેઠેલો. પોલીસ સાંભળે. સાંભળતા એણે પછી પ્રશ્ન કર્યો, મહારાજ! આ બધા તમે ત્યાગી ત્યાગી થઈ જાવ, પછી તમને રોટલા દેનારું કોણ રહેશે? ૧૯૭૮ની સાલની વાત છે. આહાહા..! ૨૨ અને ૩૬ એટલા વર્ષ થયા. ૫૮ વર્ષ થયા. વ્યાખ્યાન તો ૧૯૭૪ની સાલથી ચાલે છે ને. ઠેકથી. આહાહા..!

મેં કહ્યું, ભાઈ! કરોડપતિ થવા માગે એ એમ વિચાર કરે કે હું કરોડપતિ થાઉં તો પછી ભાણા ઉટકનાર મજુર કેમ રહેશે? બધા કરોડપતિ થાય તો. એમ કોઈ વિચાર કરે છે? હું કરોડપતિ થાઉં તો બીજા ભિખારી નહિ રહે, ભાણા ઉટકનાર નહિ રહે એવો વિચાર કર્યો છે કોઈ દિ? એ તો ભ્રમણા છે. પોતે ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે. એનું ભાન થતાં એને સમ્યગ્દર્શન થાય, આનંદનો સ્વાદ આવે અને જન્મ-મરણ મટી જાય. બધાને મટી જાય એવું છે? આહાહા..!

વચનસંબંધી ‘ભાવકર્મ નષ્ટ થયેલાં છે એવા...’ ભાવથી, પરમ વીતરાગભાવથી એમ પાછું. એ આ કારણપરમાત્મા જણાય કેમ? કહે છે કે ભાવકર્મ નષ્ટ (કરવાથી). ભાવકર્મ એટલે પુણ્ય અને પાપ, શુભ અને અશુભભાવ. એને નષ્ટ કરવાથી... આહાહા..! અને પરમ વીતરાગભાવને ઉત્પન્ન કરવાથી. આહાહા..! પરમ વીતરાગભાવ, એને ઉત્પન્ન કરતાં ‘ત્રિકાળ-નિરાવરણ નિત્ય-શુદ્ધ...’ ત્રણે કાળે નિરાવરણ ભગવાનઆત્મા અંદર છે અને નિત્ય છે અને શુદ્ધ છે. એ ‘કારણપરમાત્માને સ્વાત્માશ્રિત...’ તેનો આશ્રય કરે તેને નિશ્ચય ધર્મધ્યાન હોય છે. આહાહા..! એ પરમાત્મા જે ત્રિકાળ નિરાવરણ, અખંડ, નિત્ય વીતરાગભાવથી જ તે જણાય એવો છે. રાગભાવથી જણાય એવો છે નહિ. આહાહા..! એક એક ગાથાએ... ‘સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાન...’ પરને આશ્રયે થાય એ નિશ્ચય ધર્મધ્યાન છે જ નહિ. એ પુણ્યબંધનું કારણ છે. ભગવાનઆત્મા સ્વ આત્માને આશ્રયે-અવલંબે-આધારે-જે પરિણામ

પ્રગટ થાય એ ધર્મધ્યાન છે. આહાહા...! વાતમાં ફેર બહુ એટલે લાગે.

વસ્તુ તો આ છે. અનંતકાળ ગયો પણ એણે એ ચીજને ધ્યાનમાં, જ્ઞાન ઉપર વાત લીધી નથી. જ્ઞાન ઉપર એ વાત જ લીધી નથી. આહાહા...! જે જ્ઞાન ઉપર વાત નથી લીધી તે જ્ઞાન અંતરમાં કેમ વળી શકે? શું કહ્યું? સમજાણું? જેણે વર્તમાન જ્ઞાન ઉપર પણ આ વસ્તુ આવી છે એમ ધ્યાન ઉપર લીધું નથી... આહાહા...! તે જ્ઞાન આત્મા તરફ કેમ વળી શકે? એ તો રાગ તરફ વળીને સંસારમાં રખડશે. આહાહા...! ‘દેવીલાલજી’! શ્વાસ ચડી જાય એવું છે. થાક ઊતરી જાય એવું છે. આહાહા...! ભાષા કેવી કરી છે!

શુભ-અશુભભાવને નષ્ટ કરી પરમવીતરાગભાવથી ત્રિકાળ નિરાવરણ નિત્ય શુદ્ધ કારણપરમાત્માનો સ્વઆશ્રય લઈને... આહાહા...! સ્વઆશ્રય લઈને આવ્યું ને? ‘નિશ્ચય ધર્મધ્યાનથી...’ આહાહા...! એ નિશ્ચયધર્મધ્યાનથી ‘અને ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક એક સ્વરૂપમાં લીન પરમશુક્લધ્યાનથી...’ આ બીજી વાત. પહેલા ધર્મધ્યાન કીધું, બીજું શુક્લધ્યાન. આહાહા...! ‘-શુદ્ધ કારણપરમાત્માને સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાનથી અને ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક એક સ્વરૂપમાં લીન પરમશુક્લધ્યાન...’ અત્યારે એ શુક્લધ્યાન નથી. ‘ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક...’ ટંકોત્કીર્ણ એટલે શાશ્વત. જ્ઞાયક પ્રભુ અંદર જાણનાર... જાણનાર... જાણનાર... જાણનાર... જાણનાર... આહાહા...!

‘એક સ્વરૂપમાં...’ જ્ઞાયકસ્વભાવ એક સ્વરૂપ છે. દ્વિવિધા એમાં નથી. એમાં દ્વિવિધા એટલે દ્રવ્ય અને પર્યાય બે ભેદ પણ નથી. આહાહા...! એકલો જ્ઞાયક ચૈતન્યબિંબ પ્રભુ. આહાહા...! આવી વાત. જૈનમાં જન્મ્યા એને પણ કાને પડતી નથી તો અન્યને તો બિચારાને ક્યાં સાચી વાત (કાને પડે)? બધો ફેરફાર ઘણો, ભાઈ! ઘણા વર્ષથી તો આ કહેતા આવીએ છીએ ને. આહાહા...! કેટલાકને નિશ્ચય લાગે. એ તો નિશ્ચય છે, એ તો એકાંત નિશ્ચય છે. વ્યવહાર આવતો નથી. વ્યવહાર આવતો નથી કીધું નહિ? અશુભવંચનાર્થે કોઈ વખતે વ્યવહાર આવે છે. અને તે કરવાયોગ્ય છે એમ પણ કહ્યું. કોઈ વખતે. સદાય નહિ. સદા કરવાયોગ્ય હોય તો એ શુભાશુભ વિકલ્પથી છૂટી વચનનો સંબંધ છોડીને અંતરમાં સ્વઆશ્રિત જાવું, કારણપરમાત્મા નિત્ય શુદ્ધ જે ભગવાન, એનો આશ્રય લઈને અંદર જાવું. આહાહા...! એ પુણ્યના વચનના વિકલ્પનો આશ્રય ન લેવો. આહાહા...! આવો માર્ગ.

‘સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાનથી અને ટંકોત્કીર્ણ જ્ઞાયક એક સ્વરૂપમાં લીન પરમશુક્લધ્યાનથી...’ શાશ્વત જ્ઞાયક સ્વરૂપમાં લીન પરમશુક્લધ્યાન. લીન-એકાકાર. ધર્મધ્યાનમાં થોડો લીન છે. શુક્લધ્યાનમાં વિશેષ (લીન છે). ‘જે પરમવીતરાગ તપશ્ચરણમાં લીન...’ એ પરમવીતરાગભાવમાં લીન. એ પરમવીતરાગભાવ એ તપશ્ચર્યા. આહાહા...! રાગભાગ એ અતપસ્યા. અને રાગથી આત્મા ભિન્ન પડી વીતરાગભાવથી લીન થાય એ તપશ્ચરણ. એ આત્માની તપસ્યા. બાકી આત્માના વીતરાગ તરફના વલણ વિના જે તપસ્યા

(કરે) એ તો બધી લાંઘણું છે. આહાહા..!

‘પરમવીતરાગ તપશ્ચરણમાં...’ ભાષા કેવી લીધી? ‘પરમશુક્લધ્યાનથી જે પરમવીતરાગ તપશ્ચરણ...’ આહાહા..! એ શુક્લધ્યાન એ પરમતપસ્યા છે. આહાહા..! તપસ્યાનો અર્થ સ્વરૂપની શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થવી અને અશુદ્ધિનો નાશ થવો એનું નામ તપસ્યા છે. આ તો હજી આત્માની તો ખબર પણ ન મળે કે આત્મા કોણ છે? તપસ્યા કરવા મંડી પડ્યા. વર્ષાતપને... આહાહા..! ‘પરમવીતરાગ તપશ્ચરણ...’ ભાષા કેવી છે! પરમવીતરાગભાવ એ તપસ્યા છે. આહાહા..! રાગ એ અતપસ્યા છે. ચાહે તો દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો રાગ (હોય). અપવાસ કરીને અપવાસ કરું છું એવો રાગ એ તપસ્યા નથી. આહાહા..! મેં છઠ કર્યો, મેં અહમ કર્યો, મેં આઠ દિ’ અપવાસ કર્યા. એ તો વિકલ્પ રાગ છે. રાગ એ તપસ્યા નથી. એમાં સ્વઆત્માનો આશ્રય નથી. આહા..! જેમાં સ્વઆત્માનો આશ્રય નથી તેને ધર્મધ્યાન નથી. ઉગ્રપણે સ્વઆત્માનો આશ્રય લે તેને શુક્લધ્યાન છે. આહાહા..! આવી વાત છે. આ સમાધિ અધિકાર છે.

લોગસ્સમાં આવે છે, લોગસ્સમાં નહિ? મોઢે કર્યું હોય તો. ‘સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ’ લોગસ્સમાં આવે છે. આ તો દસ વર્ષની ઉંમરથી કરેલું છે. આ તો ૮૧ વર્ષ થયા. ૮૧ વર્ષથી નવકાર કર્યું. નવકાર તિક્ષ્ણુત્તો એ બધું. અમારે ‘ઉમરાળા’માં નિશાળ ચાલતી. એક આંધળા ‘સોમચંદ’ ભગત હતા. એ ભણાવતા હતા. તે દિ’, હોં! તે દિ’થી આ બધી પરીક્ષા આપતા. સામાયિક, પડિક્કમણા બધા. આહાહા..! પડિક્કમણુ ત્યાં દુકાન ઉપર હું ‘પાલેજ’માં કરાવતો. પર્યુષણમાં આઠ દિ’ હોં! પછી કાંઈ નામ-બામ નહિ. આઠ દિ’ પર્યુષણ હોય તો સાંજે બધા ભેગા થઈ પ્રતિક્રમણ કરે. અને જાણે થઈ ગયો ધર્મ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ મિથ્યાત્વ એ મોટું પાપ છે. એ ગયું નથી. રાગને કરતાં ધર્મ થાય એ મિથ્યાત્વ છે, મહાપાપ. એ નરક અને નિગોદનું મૂળીયું છે. મિથ્યાત્વ એ જ સંસાર છે. આવે છે ને? મિથ્યાત્વ એ રખડવાનો સંસાર છે. ઘણે ઠેકાણે અર્થ આવે છે. આહાહા..! મિથ્યાત્વ કોને કહેવું એની ખબર ન મળે. એ રાગની ક્રિયા, વચનની, વાણીની...

મુમુક્ષુ :- આપણા ધર્મમાં ન હોય એ બધા મિથ્યાદષ્ટિ.

ઉત્તર :- એ બધા મિથ્યાદષ્ટિ. પણ જૈનના ધર્મમાં રહેલા છો, વાડામાં પડ્યા છો એ તમે મિથ્યાદષ્ટિ છો. આહાહા..!

અંતરમાં રાગથી રહિત સ્વઆશ્રય કરે તેને જઘન્ય દરજ્જાનું નિશ્ચય ધર્મધ્યાન થાય. અને ઉત્કૃષ્ટપણે વીતરાગભાવે સ્વઆશ્રય કરે એને શુક્લધ્યાન થાય. આહાહા..! આવું તો તમારા બાપે ‘રામજીભાઈ’એ ત્યાં સાંભળ્યું નહોતું. જાતા, સામાયિક કરતા અને ગાતા. જજ હતા. નહિ? ક્યાં?

મુમુક્ષુ :- 'હિંમતનગર'માં.

ઉત્તર :- એ વાત હતી જ નહિ. શું કરે? એ બિચારા હોશિયાર હતા. બહુ મગજવાળા હતા. આના બાપ 'રામજીભાઈ'. પણ આ વાત હતી નહિ, શું કરે? આહાહા...! અત્યારે પણ સાંભળીને કેટલાકને તો એમ થાય કે આવું! આવું કે દિ' થાય ત્યારે? પણ એવું થયા વિના જન્મ-મરણ મટે એવા નથી. મરી જા તારી ક્રિયાકાંડ કરીને. અપવાસ અને ચોવિહાર, શરીરથી જાવજીવનું બ્રહ્મચર્ય પાળે એ ધર્મ નથી. એ તો શુભભાવ છે. આહાહા...! બ્રહ્મચર્ય તો એને કહીએ, બ્રહ્મ એટલે આત્મા આનંદ નિરાવરણ, તેમાં ચરવું એનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે. આહાહા...! દરેકની વ્યાખ્યા જુદી છે, પ્રભુ! આહાહા...!

'પદ્મનંદી'નું કહ્યું નહોતું? 'પદ્મનંદિ' શાસ્ત્ર છે. એમાં બ્રહ્મચર્યની વ્યાખ્યા એવી વર્ણવી છે. ખૂબ વર્ણવી કે તમારી કાયાથી બ્રહ્મચર્ય પાળો એ બ્રહ્મચર્ય નથી. મન, વાણી અને કાયાથી બ્રહ્મચર્ય પાળો કે જાવજીવથી અમે બાળબ્રહ્મચારી છીએ. બાળબ્રહ્મચારી એ ધર્મ નથી. આહાહા...! એ તો રાગ, શુભરાગ છે. અંતર ચૈતન્ય આનંદમૂર્તિમાં રમણતા કરતાં જે આનંદ આવે એને નિશ્ચય બ્રહ્મચર્ય કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! 'પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ' ગ્રંથ શાસ્ત્ર છે. એમાં ખૂબ વર્ણન કર્યું છે. કરીને પછી બ્રહ્મચર્યનું બહુ વર્ણન કરતા સાધારણ જુવાન માણસો અને જુવાન અવસ્થા, જુવાન બાયડી હોય, જુવાનીમાં પૈસા-બૈસા ઠીક હોય. એને આવી વાત આમ (ઠીક ન લાગે) તો મુનિરાજ કહે છે, કે મેં આ બ્રહ્મચર્યની વ્યાખ્યા કરી એ તમને ન રુચે તો માફ કરજો. હું મુનિ છું. મારી પાસેથી શું લેશો? મારી પાસે છે એ આવશે. 'પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ'માં એમ કહ્યું છે.

હજારો શાસ્ત્રો જોયા છે. આહાહા...! છેલ્લો રદમો અધિકાર છે. નામ 'પદ્મનંદિ પંચવિંશતિ' છે પણ રદમાં બ્રહ્મચર્યનો અધિકાર છે. ગાથા થોડી છે. પણ વર્ણન બહુ. મન-વચન-કાયાથી બ્રહ્મચર્ય (પાળે) એ બ્રહ્મચર્ય નહિ. આત્માના આશ્રયે જે અંદર રમણતા થાય અને રાગથી છૂટે અને અંદરમાં લીનતા થાય એ બ્રહ્મચર્ય. બ્રહ્મ એટલે આત્મા, એમાં ચર્ય નામ રમત. એનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે. બાકી બધું અબ્રહ્મચર્ય છે. આહાહા...! વાતે વાતે ફેર. ઓલા કહે છે ને, 'આનંદ કહે પરમાનંદા માણસે માણસે ફેર, એક વાતે તો ન મળે...' 'એક લાખે ન મળે, એક ત્રાંબાના તેર. વાતે વાતે ફેર' એમ આ વાતે વાતે ફેર છે. દુનિયાની માન્યતા અને વીતરાગની માન્યતામાં વાતે વાતે ફેર છે. આહાહા...!

'એક સ્વરૂપમાં લીન પરમશુક્લધ્યાનથી જે પરમવીતરાગ તપશ્ચરણમાં લીન,...' ભાષા જુઓ! 'પરમશુક્લધ્યાનથી જે પરમવીતરાગ તપશ્ચરણમાં લીન, નિરુપરાગ (નિર્વિકાર) સંયમી ધ્યાવે છે,...' અંદર વસ્તુને ધ્યાનમાં લીધી છે અને ધ્યાન કરે છે. 'તે દ્રવ્યકર્મ-ભાવકર્મની સેનાને લૂંટનાર...' આહાહા...! એ તો દ્રવ્યકર્મનો જડનો પણ નાશ થઈ જાય છે અને પુણ્ય-પાપ ભાવકર્મ છે એનો પણ સ્વઆશ્રય-ધ્યાન કરતાં નાશ થઈ જાય છે. માટે ખરું ધ્યાન

એ સ્વનો આશ્રય લેવો તે. ચૈતન્યભગવાન અંદર બિરાજે છે. પૂર્ણાનંદનો નાથ ત્રિકાળ નિરાવરણ છે, અખંડાનંદ છે. એનું ધ્યાન કરવાથી દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મનો નાશ થાય છે. દ્રવ્યકર્મ એટલે જ્ઞાનાવરણી આદિ જડ. ભાવકર્મ એટલે પુણ્ય અને પાપ. આહાહા...! આવું ઝીણું લાગે. આખો દિ' સંસારનું કરવું. સંસારનું કરવું, સંસારમાં બાયડી-છોકરાનું કરવું, છ-સાત કલાક સૂવું, હવે આમાં આ ક્યારે નવરો થાય? નિર્ણય કરવા નવરો ક્યારે થાય? કલાક વખત મળે તો જેના જે સંપ્રદાયમાં હોય ત્યાં સાંભળવા જાય તો કુગુરુ એનો કલાક લુંટી લે. એને એમ કહે કે તું વ્રત કર, અપવાસ કર અને આ કર અને આ કર. આહાહા...! નિર્વિકાર સંયમી ધ્યાતા છે. એ ધ્યાન કરનાર તો આ સંયમી હોય. આહાહા...!

‘તે દ્રવ્યકર્મ-ભાવકર્મની સેનાને લૂંટનાર સંયમીને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.’ આહાહા...! ‘સમાહિવરમુત્તમં દિતુ’ લોગસ્સમાં આવે છે. સમાધિ (એટલે) ઓલા બાવાની સમાધિ નહિ. અહીંયાં તો ઉપાધિ આ સંયોગ. સંયોગથી રહિત નિરુપાધિ—ઉપાધિથી રહિત. અંતરની રાગની એ પણ ઉપાધિ. એનાથી રહિત, મનની ઉપાધિથી રહિત, કાયાની ઉપાધિથી રહિત અંદર આત્મા અને સ્વભાવમાં એકાકાર થવું તે ઉપાધિરહિત છે. આહાહા...! તે વિના તો બધી ઉપાધિ છે. આહાહા...!

એ અહીં કહે છે, કે ‘દ્રવ્યકર્મ-ભાવકર્મની સેના...’ આહાહા...! પુણ્ય અને પાપના ઢગલા ઉત્પન્ન થાય અને કર્મ ઢગલા બંધાય. આહાહા...! એવી ‘સેનાને લૂંટનાર સંયમીને ખરેખર પરમ સમાધિ છે.’ આહાહા...! આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિથી રહિત તે સમાધિ. આધિ, વ્યાધિ. વ્યાધિ એટલે શરીરનો રોગ આદિ. આધિ એટલે મનમાં વિકલ્પ અને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પ (થાય) એ. ઉપાધિ, આધિ, વ્યાધિ ત્રણથી રહિત. આહાહા...! ઉપાધિ બહારની, વ્યાધિ શરીરની, આધિ મન વિકલ્પની. ઉપાધિ, વ્યાધિ અને આ અંતર... શું કીધું? આધિ. આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિથી રહિત તે સમાધિ. આહાહા...! આવી વાતું છે.

ભગવાન અંદર નિરાવરણમાં જેને ઉપાધિ સંયોગી ચીજ છે સ્ત્રી, કુટુંબ, પરિવાર, મકાન એ તો બધું પર પર, એ ઉપાધિ છે. એનાથી રહિત. પછી વ્યાધિ. શરીરમાં કાંઈક ફેરફાર રહ્યા કરે તો એનું ધ્યાન રાખ્યા કરે. આને આમ સાચવો, આને આમ સાચવો. આમાં આમ સાચવો એ વ્યાધિ. આધિ—અંદરમાં સંકલ્પ અને વિકલ્પ પુણ્ય અને પાપ થાય એ આધિ. એ આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ ત્રણથી રહિત તે સમાધિ. આહાહા...! વાતે વાતે ફેર. નિર્ણય કરવાની નવરાશ ન મળે. જિંદગી ચાલી જાય છે. મરણની નજીક જાય છે. આહાહા...! દેહ છૂટવાને નજીક ટાઈમ જાય છે. જે ટાઈમ જાય છે એ દેહ છૂટવાનો ટાઈમ નક્કી છે. કેવળી ભગવાન દેખે છે અને એના આયુષ્યનું નક્કી છે. જે ક્ષેત્રે, જે નિમિત્તે, જે સંયોગે દેહ છૂટવાનો એ છૂટવાનો જ. એ છૂટવાનો કાળ મૃત્યુને સમીપ જાય છે. આહાહા...! છતાં એને મૃત્યુ પહેલા શું કરવું એની દરકાર અને ગરજ કરતો નથી. આહાહા...!

‘[હવે આ ૧૨૨મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ શ્લોક કહે છે :]’

શ્લોક-૨૦૦

(વંશસ્થ)

સમાધિના કેનચિદુત્તમાત્મનાં
હૃદિ સ્ફુરન્તીં સમતાનુયાયિનીમ્ ।
યાવન્ન વિદ્મઃ સહજાત્મસંપદં
ન માદૃશાં યા વિષયા વિદામહિ ॥૨૦૦॥

[શ્લોકાર્થ :-] કોઈ એવી (–અવર્ણનીય, પરમ) સમાધિ વડે ઉત્તમ આત્માઓના હૃદયમાં સ્ફુરતી, સમતાની ‘અનુયાયિની સહજ આત્મસંપદાને જ્યાં સુધી અમે અનુભવતા નથી, ત્યાં સુધી અમારા જેવાઓનો જે ‘વિષય છે તેને અમે અનુભવતા નથી. ૨૦૦.

શ્લોક-૨૦૦ ઉપર પ્રવચન

સમાધિના કેનચિદુત્તમાત્મનાં
હૃદિ સ્ફુરન્તીં સમતાનુયાયિનીમ્ ।
યાવન્ન વિદ્મઃ સહજાત્મસંપદં
ન માદૃશાં યા વિષયા વિદામહિ ॥૨૦૦॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા..! ‘કોઈ એવી (–અવર્ણનીય, પરમ) સમાધિ વડે...’ આહાહા..! ઉત્તમ જ્યાં સુધી અમે અનુભવ નથી કરતા. મુનિરાજ એમ કહે છે... આહાહા..! પુરુષાર્થનું જોર ઉપાડે છે. ‘કોઈ એવી (–અવર્ણનીય, પરમ) સમાધિ...’ વર્ણનમાં ન આવે એવી સમાધિ છે. વર્ણન જડ છે અને સમાધિ ચૈતન્ય છે. શાંત અને વીતરાગ છે. આહાહા..! ‘એવી (–અવર્ણનીય, પરમ) સમાધિ વડે ઉત્તમ આત્માઓના...’ ઉત્તમ આત્માના ‘હૃદયમાં સ્ફુરતી,...’ પ્રગટ થનારી ‘સમતાની અનુયાયિની...’ આહાહા..! સમતાની સાથે રહેનારી. ‘સહજ

૧. અનુયાયિની = અનુગામિની; સાથે સાથે રહેનારી; પાછળ પાછળ આવનારી. (સહજ આત્મસંપદા સમાધિની અનુયાયિની છે.)

૨. સહજ આત્મસંપદા મુનિઓનો વિષય છે.

આત્મસંપદાને...' સ્વભાવિક આત્મસંપદા. આહાહા...! મુનિરાજ કહે છે, કે એ અમારો વિષય છે. મુનિરાજ કહે છે કે અમારો વિષય તો આ છે. કોણ?

‘એવી (–અવર્ણનીય, પરમ) સમાધિ વડે ઉત્તમ આત્માઓના હૃદયમાં સ્ફુરતી, સમતાની અનુયાયીની સહજ આત્મસંપદાને જ્યાં સુધી અમે અનુભવતા નથી, ત્યાં સુધી અમારા જેવાઓનો જે વિષય છે...' આહાહા...! મુનિ કહે છે કે મારો વિષય તો અંદર ત્રિકાળીને વિષય કરવો એ વિષય અમારો વિષય છે. પુણ્ય અને પાપ અને વ્યવહાર એ અમારો વિષય નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ધર્માત્માનો વિષય એટલે ધ્યેય. પરમાત્મા કારણપરમાત્મા, રાગ વિનાનો નિરાવરણ પરમાત્મા તે ધર્મીનું ધ્યેય છે. આહાહા...! મુનિરાજ કહે છે, કે અરે...! અમારો વિષય તો આ છે. આહાહા...!

‘સમતાની અનુયાયિની સહજ આત્મસંપદાને જ્યાં સુધી અમે અનુભવતા નથી,...’ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને જરી વિકલ્પ ઊઠે છે ને? એથી કહે છે. આત્મામાં આવીને આનો અનુભવ જ્યાં સુધી નથી કરતા... આહાહા...! ‘ત્યાં સુધી અમારા જેવાઓનો જે વિષય છે...' ત્યાં સુધી અમારા જેવાઓનો જે વિષય છે... આહાહા...! મુનિરાજ કહે છે કે મુનિનો વિષય શું? પંચમહાવ્રત, દયા અને દાન એ એનો વિષય નથી. આહાહા...! વિષય એટલે ધ્યેય. અંદર ત્રિકાળ નિરાવરણ પરમાત્મસ્વરૂપ એ ધર્મીનું ધ્યેય અને વિષય છે. ધર્મીનું એ ધ્યેય અને એ વિષય છે. એ વિષયમાં જવાનું છે. વિષય એટલે ઓલા વિષયાવિષ નહિ. પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષય એ નહિ. પણ વિષય એટલે તે ધ્યેય કરવા લાયક. આહાહા...! અમને તો ધ્યેય કરવાલાયક તો આત્મા છે. અરે...રે...! અમે એને પૂર્ણ અનુભવ નથી કરતા. આહાહા...! છે?

‘વિષય છે તેને અમે અનુભવતા નથી.’ સાતમું આવે ત્યારે અનુભવ થાય ને? છઠ્ઠે ગુણસ્થાને વિકલ્પ આવે છે એનો નિષેધ કરે છે. આહાહા...! અમારો વિષય તો અંદર પૂર્ણ અનુભવ કરવો એ છે. પણ એમાં ઠરી શકતા નથી અને વિકલ્પ આવે છે પણ અમારો વિષય એ નથી. અમારો વિષય તો અંદર ધ્યાનમાં જાવું એ વિષય છે. આહાહા...! વિશેષ કહેવાશે...
(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)